

IKIMOKYKLINĖS UGDYMO ĮSTAIGOS GAMTINĖS APLINKOS SVARBA VAIKŲ PAŽINIMO KOMPETENCIJOS PLĖTOTEI

Vincentas Lamanuskas¹, Alina Palionienė²

¹*Šiaulių universiteto Gamtamokslinio ugdymo tyrimų centras, Lietuva*

²*Vaikų lopšelis-darželis „Saulutė“, Pakruojis, Lietuva*

Anotacija

Ikimokyklinis ugdymas tampa vienu Lietuvos švietimo politikos prioritetų. Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama šiai reikšmingai sričiai. Viena iš tyrimo sričių – ikimokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetencija. Nepaisant pačių įvairiausių veiksnių, lemiančių šios kompetencijos formavimą(-si), itin svarbus faktorius – gamtinė aplinka. Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas, kuriuo atskleidžiama ikimokyklinės ugdymo įstaigos gamtinės aplinkos svarba vaikų pažinimo kompetencijos plėtotei, taip pat dabartinė ikimokyklinių ugdymo įstaigų gamtinės aplinkos situacija, trukdantys šios aplinkos efektyvų formavimą veiksniai bei pasiūlymai ir rekomendacijos, kaip keisti situaciją. Tyrimas grindžiamas kokybine metodologija. Tyrimo metodas – daugiapakopė ekspertų apklausa (*Delphi* tyrimas). Tyrime dalyvavo 22 ekspertai, reprezentuojantys profesinę ikimokyklinių ugdymo pedagogų grupę. Tyrimas grindžiamas nuostata, kad ikimokyklinės ugdymo įstaigos gamtinė aplinka labai svarbi formuojant vaiko esminius gebėjimus, reikalingus pažinimo kompetencijai pasiekti.

Pagrindiniai žodžiai: *gamtinė aplinka, ikimokyklinis ugdymas, pažinimo kompetencija.*

Įvadas

Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis vaiko ugdymas laikomas vienu šiuolaikinės švietimo politikos prioritetų, mokymosi visą gyvenimą pagrindu. Sėkmingai įveiktas šis bendrojo ugdymo tarpsnis kloja pamatą tolesniam asmens mokymuisi, būsimai akademiniai ir darbo karjerai (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003). Visuotinis priešmokyklinis ugdymas ir jo įgyvendinimas – viena iš prioritetinių kryptių Lietuvos švietimo gairėse. Šiuolaikinės priešmokyklinio ugdymo nuostatos – tai siekiamybė padėti vaikui įgyti kasdieniniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymui(-si) mokykloje būtinų kompetencijų, kurių pagrindas – jau turimų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų ir įgūdžių bei patirties visuma. Švietimo strategų ir edukologų suformuluotos būtinos priešmokykliniui įgyti esminės kompetencijos svarbios ne tik vaiko ateičiai (jam atėjus į mokyklą), bet ir dabarčiai (jo kasdieniame gyvenime). Tačiau negana šias kompetencijas įvardinti kaip siekiamybę, svarbu bandyti „pamatuoti“, kiek vaiko kompetencijos išplėtos ir kaip jis subrendęs mokyklai.

2001–2003 m. atlikti tyrimai – „Lietuvos vaikų brandumas mokyklai“ ir „Priešmokyklinio amžiaus vaikų (5–6/7 m.) kokybiško ugdymo(-si) veiksniai ir kriterijai“ – rodo, kad brandumo mokyklai samprata kinta – joje atsiranda naujų dėmenų. Tyrimuose neakcentuotas svarbus dalykas vaikų subrendimui – pažinimo kompetencijos ugdymas. Pagal dar S. Šalčiauskio suformuluotą „pilnutinio ugdymo sistemą“, ugdymocentre yra žmogus, kuris veikia ties artimos, tiek tolimos aplinkos. Nuolatinis aplinkos tyrinėjimas, kaip ir žaidimas, – natūrali vaiko būseną ir vienas svarbiausių jo asmenybės vystymosi veiksnių, – teigia kognityvinė psichologija. Pažintinės veiklos planavimas, organizavimas ir įgyvendinimas individualiai ar grupėje, kaip reikšminga asmenybę ugdanti ir savarankiškam produktyviam gyvenimui informacinėje visuomenėje rengianti veikla, ypač pabrėžiamas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (2003). Gamtinės aplinkos formavimas ikimokyklinėje įstaigoje – tai tiesiausias kelias į vaikų pažinimo kompetencijos plėtotę. Konkretizuojant pažinimo kompetencijos ugdymo turinį, svarbu atsižvelgti į patirties apie aplinkinį pasaulį plėtojamą. Ugdomojo darbo šia kryptimi esminius pasikeitimus ikimokyklinėse įstaigose šiandien lemia Priešmokyklinio ugdymo standartai (2003), kuriais akcentuojama vaikų paži-

nimo kompetencijos svarba. Šio žmogaus ontogenezės periodo suvokimas apie aplinką specifinis ir savitas, todėl numatytiems tikslams įgyvendinti ypač svarbi ikimokyklinės ugdymo įstaigos pedagogo kompetencija, bendras jo požiūris į gamtamokslinį ugdymą, paties pedagogo gamtos pažinimo poreikio ir motyvacijos ugdymasis ir, be abejo, gamtinės aplinkos kūrimas.

Ikimokyklinio amžiaus vaiko gamtinę aplinką ir jo sampratą apie gyvąją gamtą tyrinėjusi A. Rauckienė teigia, kad „vaikui lieka mažai galimybių matyti natūralią gamtą, ją stebėti, juo labiau gyventi pagal jos ritmą, ją suprasti. [...] Mažai atsižvelgiama į vaiko gamtos pažinimo patirtį, norus, interesus“ (1994). Anot V. Lamanausko (2004), itin svarbu nuo mažens kiekvieną vaiką įtraukti į aktyvią gamtotyrinę veiklą, pažadinant norą pažinti, tyrinėti.

Įvairių šalių psichologai svarbią vietą ugdant vaikus skiria pažinimui gamtoje, ypač pabrėžia didelę jo įtaką vaikų protinei raidai. Humanistinės-psichoanalitinės krypties atstovo, psichologo E. H. Eriksono *ego adaptacijos* teorijoje akcentuojama, kad pažįstant gamtą formuojamos svarbiausios ikimokyklinuko savivokos ir savęs vertinimo kryptys: sudaromos sąlygos vaikams tyrinėjant ir atrandant pasijusti autonomiškais, nepriklausomais, pasitikinčiais savo jėgomis, o kartu ir iniciatyviais, atsakingais už savo veiksmus, poelgius kūrėjais (Plytnykienė, 2002).

Kaip teigia V. Lamanuskas (2003), „gamtamoksliniu raštingumu turėtų būti rūpinamasi kaip galima anksčiau“, tad jau ikimokyklinėse įstaigose esminiai pasikeitimai, pasiekimų tyrinėjimai ugdomojo darbo pažinimo kompetencijos formavimo srityje yra labai svarbūs.

Šių dienų priešmokyklinio ugdymo siekiamybė padėti vaikui įgyti kasdieniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymui(si) mokykloje būtinų kompetencijų iš esmės keičia bendrojo lavinimo tikslus. Formuojama asmenybė, turinti vertybines nuostatas, gebėjimus ir patirtį, susijusią ir su pažinimu, gamtojauta. Vienu iš priešmokyklinio ugdymo uždavinių tampa siekis plėsti vaiko supratimą apie aplinkinį pasaulį, sudarant galimybes patirti pažinimo džiaugsmą, plėtoti intelektualius gebėjimus, atrasti ir perimti įvairius pasaulio pažinimo būdus. Kaip teigia V. Lamanuskas (2003), toks raštingumas suprantamas plačiąja prasme. Tai ne tik gebėjimas skaityti, rašyti, skaičiuoti ir pan., tai – gebėjimas pažinti aplinką ir suvokti savo vietą joje, gebėjimas išreikšti savo idėjas bei jausmus ir vertinti informaciją. Todėl ypač reikšmingu uždaviniu tampa tinkamos gamtinės aplinkos sukūrimas. Būti pasirėngus mokyklai reiškia būti pasiekus visapusišką asmenybės išsivystymo lygį. Šiandien šiam lygiui pasiekti svarbi paminėta penkių svarbiausių kompetencijų pasiekimų kartelė, be to, „šiuolaikinis mokslas dar pabrėžia aktyvų, asmenišką pasaulio pažinimą, leidžiantį ypač optimaliai plėtoti vaiko išgales ir sugebėjimus“ (Staerfeldt, 1999).

Gamtinė aplinka turi tiesioginę sąsają su vaiko pažinimo kompetencijos ugdymu. Kuriant aplinką, vadovaujamosi šiomis nuostatomis (Šiaulytėnė, 2006):

- gamta artima, teigiamas emocijas sukelianti sritis. Tai gyvenimo sritis, apie kurią vaikai gali kalbėti visomis dar nelabai išlavintomis savo galiomis, įvairiais būdais: žodžiais, piešiniais, emocijomis, jausmais. Vaikai, reikšdami savo susižavėjimą gamta, nebijo suklysti, būti nesuprasti, neįvertinti. Vaikas gamtą jaučia, išreiškia, ir tai jam yra svarbiausia;
- formuojant šiandienos pažinimo kompetenciją svarbios ekologinės problemos, pilietiškumo ugdymas, estetinio aplinkos organizavimo būtinybė. Svarbu sukurti tarp vaikų ir gamtos ne tik utilitarinius ar hedonistinius ryšius, būtina formuoti estetiškas, kultūrinės sąsajas, ugdyti atsakomybės už gamtą jausmą;
- svarbi edukacinė nuostata. Gamtos aplinka gali tapti turtinga mokymo, ugdymo vaizdine „priemone“ integruotam ugdymuisi, eksperimentinei laboratorijai, vieta, kurioje gali vykti įvairiausi edukaciniai projektai;
- kūrybinė nuostata. Vizualūs gamtos reiškiniai, formos, spalvos, kaita, erdviškumas, gyvybės pasireiškimo gausa, gamtos paslaptys ir jos didingumas neleidžia atsisipirti

poreikiui bendrauti ir pažinti ją, „atskleisti slypinčius joje pasaulius, ir per ją pažinti save“ (Thoreau, 1995).

Priešmokyklinio amžiaus vaikui būdinga natūraliai domėtis neįprastais augalais, gyvūnais, įdomiais gamtos reiškiniais, žmogaus ir civilizacijos pasiekimais, tyrinėjimais, technologinėmis naujovėmis.

J. Piaget rašė, kad vaikai sužino, patiria, perima ir įgyja naujos patirties, sąveikaudami su gamtine aplinka. Vaikai sužino, kuria, patiria veikdami gamtoje, bandydami, eksperimentuodami, tyrinėdami ir kaskart atrasdami kažką nauja. Priešmokyklinio amžiaus vaikai bando suprasti gamtos pasaulį stebėdami įvykius gamtoje, aiškindamiesi priežastingumo ir priklausomybės ryšius, juos aptaria, diskutuoja tarpusavyje, kelia hipotezes, klausinėja suaugusiųjų. Vaikų veikloje stiprėja šio amžiaus vaikų pažintiniai motyvai, atsiranda turtinga ir prasinga pažinimo kompetencija (Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, 2002).

Priešmokyklinio ugdymo siekiamybė pažinimo kompetencijos srityje neįmanoma be gamtinės aplinkos sukūrimo. Harvardo universiteto prof. H. Gardnerio (cit. Taylor, Preiser, 1995) nuomone, lygiai kaip ir visos ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo programų užduotys ar praktiniai dalykai aplinka turi būti ne mažiau atsakingai suplanuota ir pritaikyta ugdymo tikslams. Dreikurs R., Soltz V. (2004) pastebi, kad vaikas stebi viską, kas vyksta aplinkui. Iš to, ką mato, jis daro išvadą ir svarsto, kaip galėtų elgtis.

Priešmokykliniame amžiuje svarbiausiu dalyku laikomos vertybinės nuostatos, gebėjimai, įgūdžiai ir patirtis, o ne žinios. Kuo daugiau ir įvairesnės veiklos vaikas išbandys, tuo sėkmingiau ugdysis mokymuisi mokykloje reikalingi gebėjimai (Ženkuvienė, 2005).

Tačiau reformuotame vaikų darželyje vyresniojo ikimokyklinio amžiaus vaikų tiriamoji veikla, jos svarbumas, reikšmingumas, funkcionalumas, gamtinė aplinka – mažai nagrinėta sritis.

Tyrimo objektas – gamtinės aplinkos reikšmė pažinimo kompetencijos plėtotei. **Tyrimo tikslas** – išanalizuoti, kokią reikšmę ikimokyklinės ugdymo įstaigos gamtinė aplinka turi pažinimo kompetencijos plėtotei, kokie pagrindiniai veiksniai trukdo sukurti tinkamą aplinką, kokia kaita tikėtina artimiausioje ateityje.

Tyrimo metodologija

Siekiant surinkti duomenis apie gamtos aplinkos svarbą vaiko pažinimo kompetencijai, remiamasi J. Brunerio pažinimo plėtotės teorija, t.y. vadovaujamosi nuostata, jog vaiko pažinimo vystymuisi reikalingos vis didėjančios aplinkos galimybės susidoroti tuo pat metu su keliomis pažinimo alternatyvomis, atlikti vienu metu kelis veiksmus, nuosekliai nukreipti dėmesį į įvairias situacijas (Gage, Berliner, 1994). Pažinimo plėtotei vystyti svarbi ir artimiausia vaikui yra gamtos aplinka, nes joje gali vystytis sensorinės galimybės. Gamtiškumą, gamtą kaip pavyzdį, kaip priemonę pasauliui pažinti ir tirti siūlė A. Komenskis, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi's. Aktyviojo mokymo pedagogikos ir pragmatinio ugdymo šalininkų požiūriu, gamtinė erdvė, gamtos refleksija, siekio ją saugoti, tausoti, tvarkyti plėtojimas yra reikšmingai ugdymo procesą papildanti sritis.

Moderniojoje kognityvinėje išmokimo koncepcijoje teigiama, jog tik tirdami pažintinius procesus galime geriau suvokti paties žmogaus elgesį (Beresnevičienė, 2003).

Tyrimo taikyta ekspertinė apklausa. Ekspertinės apklausos rūšis – *Delphi* tyrimas (Kardelis, 2005; Добренков, Кравченко, 2004), kuris numato ekspertų apklausą keletą kartų (keliais etapais). Kiekvieno turo duomenys apibendrinami ir pakartotinai pateikiami ekspertams. Tyrimas atliktas 2005 m. rugsėjo – lapkričio mėnesiais. Iš preliminariai sudarytos 30 ekspertų grupės dalyvavo 22. Tokia grupė atitinka *Delphi* metodikos reikalavimus. Į grupę ekspertai atrinkti atsitiktiniu tiksliniu būdu. Svarbiausias kriterijus – ekspertų kompetencija.

Delphi tyrimo dalyviai (ekspertai)

Kategorijos, pareigybės	N
Ikimokyklinių ugdymo įstaigų direktoriai	5
Pavaduotojai ugdymui	3
Auklėtojos, turinčios eksperto, metodininko kvalifikacinę kategoriją	14
Iš viso	22

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti profesinės grupės nepriklausomų ekspertų nuomonę apie gamtinės aplinkos ikimokyklinėse įstaigose situaciją, veiksnius, sąlygojančius gamtinės aplinkos kūrimą, nustatyti tikėtinas nurodytos situacijos kaitos prognozes. Tyrimo metodas atitinka fenomenologinio tyrimo pobūdį.

Tyrimui keliami **uždaviniai**:

- įvertinti gamtinės aplinkos svarbą,
- išsiaiškinti svarbiausias nuomones apie ikimokyklinių ugdymo įstaigų gamtinę aplinką,
- išskirti svarbiausius veiksnius, trukdančius sukurti gamtinę aplinką,
- įvertinti rekomendacijas, pasiūlymus dėl ikimokyklinėse įstaigose kuriamos gamtinės aplinkos.

Atlikta kokybinė analizė – atsakymai buvo klasifikuojami, interpretuojami. Tai sudarė galimybes atrasti ir išskirti esminius gamtinės aplinkos situacijos ikimokyklinės įstaigose bruožus.

Pirmajame etape parengta anketa, kurią sudarė 4 atviri klausimai:

- Kuo svarbi / reikšminga žmogui gamtinė aplinka?
- Ikimokyklinių įstaigų gamtinė aplinka dažniausiai dirbtina ir apribota. Ką apie tai manote?
- Kas, Jūsų manymu, trukdo sukurti aplinką, skatinančią pažinimo kompetencijos plėtotę?
- Ką pasiūlytumėte daryti ateityje dėl ikimokyklinėse įstaigose kuriamos gamtinės aplinkos?

Po pirmojo turo duomenų analizės buvo parengta antrojo etapo anketa, kurią sudarė uždari klausimai. Ekspertų buvo prašoma išskirti po penkis esminius teiginius, nusakančius nuomones apie įstaigų gamtinę aplinką, ją sukurti trukdančius veiksnius. Analogiškai buvo prašoma išskirti penkis svarbiausius pasiūlymus dėl gamtinės aplinkos kūrimo bei pagal ranginę skalę („Sutinku“, „Iš dalies sutinku“, „Nesutinku“) įvertinti gamtinės aplinkos svarbą.

Trečiojo etapo anketa parengta pagal apibendrintus antrojo etapo rezultatus. Ekspertų nuomonės apie gamtinę aplinką, jos sukūrimą trukdančius veiksnius suranguotos ir dar kartą pateiktos ekspertams vertinti bei komentuoti. Analogiškai pasielgta ir su pasiūlymais.

Su ekspertais komunikuota elektroniniu paštu.

Tyrimo rezultatai*Pirmo tyrimo etapo rezultatai*

Pirmame *Delphi* tyrimo etape ekspertai atsakė į 4 esminius klausimus. Apibendrinus ekspertų nuomones, gamtinės aplinkos svarbai nusakyti išskirta 18 teiginių (2 lentelė).

Gamtinės aplinkos svarba žmogui

Teiginiai
<ul style="list-style-type: none"> • Gamtinė aplinka formuoja teigiamus žmogaus pokyčius, emociškai turtina, papildo vidinius žmogaus resursus. • Šiandieniniame technikos pasaulyje gamtos reikšmė kiek atitolusi – svarbus darosi virtualus pasaulis. • Gamtinė aplinka svarbi žmogaus fizinei, psichinei, emocinei sveikatai. • Ši aplinka skatina kūrybiškumą, palaiko tautinį mentalitetą. • Gamtinė aplinka ugdo žmogaus dvasingumą. • Aplinka – svarbus faktorius, įtakojantis žmogaus sveikatą bei gyvenimo kokybę. • Žinios apie gamtą – naudingos ir reikalingos. • Gamtinė aplinka padeda žmogui išgyventi. • Formuoja teigiamas žmogaus charakterio savybes. • Ugdymas natūralioje gamtinėje aplinkoje padeda formuotis gebėjimams ir nuostatoms. • Gamtinė aplinka sukuria tinkamą terpę emocijoms pasireikšti, nuostatoms ir charakteriui formuotis. • Greiti gyvenimo tempai ir šiuolaikinių technikų „užkariavimas“ menkina gamtinės aplinkos svarbą. • Gamtinė aplinka daro įtaką žmogaus augimui ir brandai. • Gamtinė aplinka – pamatas teigiamų žmogaus savybių formavimui. • Reikalinga pozityvioms pažiūroms ir teigiamoms emocijoms kaupti. • Gamtinė aplinka teikia žinias, reikalingas kasdieniame gyvenime. • Svarbi dvasinei žmogaus prigimčiai. • Gamtinė aplinka svarbi geriausių žmogaus savybių: dorovingumo, dvasingumo, kūrybiško požiūrio, pagarbos – formavimui.

Iš lentelės matyti, kad ekspertų teiginiai apie gamtinės aplinkos svarbą žmogui atspindi vieną nuomonę – gamtinė aplinka svarbi žmogaus brandai ir teigiamų savybių formavimui. Ryškėja nuostata, jog šiandieninio pasaulio modernizavimas išstumia žmogaus norą būti gamtinėje aplinkoje ir ją kurti.

Gamtinė aplinka formuoja teigiamus žmogaus pokyčius, emociškai turtina, papildo vidinius žmogaus resursus. Ji labai svarbi tiek suaugusiam, tiek dar visai mažam žmogui. Nors dažnai matome ir girdime ne pačius pozityviausius dalykus apie gamtos išsaugojimą, manyčiau, kad vis dažniau mus pasiekia ir Žaliųjų judėjimų atgarsiai. Be gamtinės aplinkos tikrai būtų problemiška gyventi (ekspertės N komentaras).

Daugumos ekspertų (72,7%) nuomone, ikimokyklinių ugdymo įstaigų gamtinė aplinka dažniausiai yra dirbtina ir ribota, 27,3% respondentų su šiuo teiginiu sutinka iš dalies.

Apibendrinus ekspertų komentarus dėl gamtinės aplinkos dirbtinumo įstaigose, išskirta 19 teiginių (3 lentelė).

Ekspertų komentarų teiginiai dėl gamtinės aplinkos dirbtinumo ir apribojimo

Teiginiai
<ul style="list-style-type: none"> • Ugdymo įstaigą varžo ne vienas aktas ar reikalavimas. • Finansavimo privalomoms priemonėms, reikalingoms pasiekti pažinimo kompetenciją, mokinių krepšelio neužtenka, bet jas pagal reikalavimus būtina turėti. • Gamtinė aplinka tikrai apribota – tiek erdvės galimybėmis, tiek vidiniais resursais, kai kuriais suvaržymais. • Dirbtinumo visada bus – natūralių sąlygų sukurti neįmanoma, o kadangi ugdome vaikus, bus ir apribojimų.
<ul style="list-style-type: none"> • Reiktų papildomų etatų, jei panorėtume, kad gamtinė aplinka būtų natūrali. • Vaikui reikia gamtinės aplinkos, bet tai, manau, turėtų būti daugiau tėvų rūpestis. • Daugybė normų ir reikalavimų priešpastatomi geriems norams. • Įstaigos nesuinteresuotos pačios ieškoti nemažų papildomų lėšų. • ŠMM išleidžia standartus, kuriais vienodai turi vadovautis visi. • Tam reikalingos ir žinios. • Gamtinė aplinka darželyje apribota ir dirbtina, nes jos kūrimą varžo ne nuo darželių bendruomenių priklausančios kliūtys. • Trūksta lėšų. • Svarbi pačių ugdytojų kompetencija. • Beveik kiekvienoje ikimokyklinėje įstaigoje gamtinė aplinka sutartinai vienoda ar panaši. • Natūralų gamtinės aplinkos kūrimą riboja lėšų stygius, erdvės galimybės ir, deja, dažnai vadovų nekompetentingumas. • Ikimokyklinių įstaigų gamtinė aplinka skurdi. • Apribojimas ir standartinė aplinka vyrauja visuose darželiuose. • Gamtinė aplinka už įstaigos ribų turi perspektyvą keistis. • Ikimokyklinės įstaigos įsikūrusios labai nevienodomis gamtinėmis sąlygomis.

Dalykiška ekspertų nuomonė daugeliu atžvilgių yra panaši, tai leidžia teigti, jog ikimokyklinių įstaigų gamtinė aplinka dažniausiai išties dirbtina ir ribojama.

Gamtinė aplinka darželyje apribota ir dirbtina, nes jos kūrimą varžo ne nuo darželių bendruomenių priklausančios kliūtys. Mane stebina tai, kad, aplankiusi keletą darželių, neradau niekur anksčiau labai populiarių sklypelių su auginamomis daržovėmis, eksperimentiniais sodinukais (ekspertės N komentaras).

Apibendrinus ekspertų nuomones dėl aplinkos, skatinančios pažinimo kompetencijos plėtotę, sukūrimo, išskirtas 21 teiginys (4 lentelė).

Kas trukdo sukurti aplinką, skatinančią pažinimo kompetencijos plėtotę

Teiginiai
<ul style="list-style-type: none"> • Reikalavimai, kuriais remiantis užtikrinamas vaikų saugumas. • Ikimokyklinės įstaigos pedagogo kompetencijos trūkumas. • Lėšų trūkumas. • Neracionalus gautų lėšų panaudojimas. • Didžiausias dėmesys – naujoms technologijoms. Gamtinės aplinkos reikšmė nuvertinama. • Motyvacija kurti ar tobulinti gamtinę aplinką dažnai siejama su rodiklių atestacijai siekimu. • Trūksta kompetentingų pedagogų . • Nėra abipusio ryšio tarp tėvų ir darželio. • Grįžtamosios informacijos trūkumas. • Apribojimai iš „šalies“ (savivaldybių lėšos, higienos specialistų reikalavimai ir kt.). • Riboti materialiniai resursai, erdvė. • Nelieta laisvo laiko – viskas skiriama tik darbui pagal reikalavimus ir dokumentų pildymui. • Nuvertinta ir „išbraukta“ lauko praktikos reikšmė. • Glaudesnės tėvų ir pedagogų sąveikos, partnerystės stoka. • Įstaigos bendruomenės sutelktumo, suinteresuotumo stoka. • Beveik neskelbiami projektai, kuriais (skirtomis lėšomis) būtų galima kurti palankesnę gamtinę aplinką. • Pirmenybė teikiama siauro pobūdžio žinioms (augalų, gyvūnų pavadinimams ir pan.), o ne vertybinėms nuostatomis ar gebėjimams. • Ribotos erdvės, lėšų galimybės. • Kompetencijos stoka. • Gyvenimo tempai „gesina“ norą ir užsidegimą kurti aplink save. • Nesaugoma tai, kas jau sukurta.

Iš pateiktos lentelės matyti, kad teiginių spektras platus, tad galima teigti, kad kiekvienas ekspertas savaip apibrėžia gamtinės aplinkos kūrimo trukdžius. Visus teiginius, susijusius su gamtinės aplinkos kūrimą ribojančiais veiksniais, galime apibrėžti pedagogų kompetencijos, lėšų ir erdvės trūkumu, ribotu visuomenės, valdžios, įstaigos bendruomenės dėmesiu. Panašios ekspertų nuomonės leidžia daryti prielaidą, kad gauti rezultatai pakankamai validūs.

Ekspertų pasiūlymai ir rekomendacijos dėl gamtinės aplinkos ikimokyklinėse įstaigose kūrimo pateikiami 5 lentelėje.

Ekspertų pasiūlymai dėl ikimokyklinėse įstaigose kuriamos gamtinės aplinkos

Teiginiai
<ul style="list-style-type: none"> • Pedagogų kompetencijos kėlimui – profesionalūs kursai ir seminarai ar kita tobulinimosi forma. • Būtinasis ryšys su mokykla. • Reikalingas visos įstaigos bendruomenės sutelktumas. • Svarbi tvirta finansinė bazė. • Svarbi pedagogo motyvacija ir sugebėjimai. • Įstaigoje turi vykti nuolatinė kaita ir tobulėjimas. • Pereiti nuo atskirų nesusietų priemonių vykdymo prie vientisos gamtamokslinės politikos kūrimo. • Reikalingas ryšys su mokykla – bendri tyrimai išryškina ugdymo ikimokyklinėje įstaigoje spragas. • Būtinai saviti ir įvairūs vaikų įtraukimo į veiklą metodai. • Įvairiapusis projektinis darbas. • Svarbus nuolatinis pedagogo tobulėjimas. • Į gamtosauginių mokyklų programą įtraukti ne tik mokyklas, bet ir ikimokyklines įstaigas. • Rimtesnės vertinimo sistemos, skirtos ne siauroms žinioms, o gebėjimams vertinti, sukūrimas. • Dėmesys – veiklos gamtinėje aplinkoje individualizavimui. • Kuriant savitas ikimokyklinio ugdymo programas-modelius, papildyti jas regionui būdinga medžiaga, priemonėmis. • Įstaigų bendruomenių, aplinkinių gyvenamųjų rajonų gyventojų sutelkimas kurti švarią ir saugią aplinką. • Reikalingas svarus aukštą kvalifikacinę kategoriją turinčių pedagogų įnašas. • Būtinai mažesni apribojimai iš šalies, užkertantys kelią savitumui, originalumui.

Iš lentelės matyti, kad gamtinės aplinkos sukūrimą ikimokyklinėse įstaigose sąlygoja išoriniai ir vidiniai veiksniai. Išoriniai: silpna materialinė bazė, vientisos sistemintos gamtamokslinės politikos trūkumas, švietimo institucijų pozicija šios srities atžvilgiu; vidiniai: ryšiai su aukštesne ugdymo(si) pakopa – mokykla, pedagogo kompetencijos trūkumas, standartai ir programos. Išryškėja bendra ekspertų nuomonė, kad itin svarbu skirti daugiau dėmesio ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogų kompetencijai.

Gal naujų programų modeliavimas leis susikurti tinkamą aplinką? Kiek pastebėjau, dabar daugiausia dėmesio skiriama vaiko socializacijai. Tai gerai, tačiau pažinimo kompetencija (vaikų pasiekimai) būtų aukštesni, jei pedagogai būtų kvalifikuotesni, turėtų gamtamokslinių žinių, vykdytų įvairių projektinį darbą (ekspertės N komentaras).

Antro tyrimo etapo rezultatai

Gamtinės aplinkos svarbą ekspertai vertino trijų balų rangine skale. Rezultatai pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė

Gamtinės aplinkos svarba pagal apibendrintus ekspertų vertinimus (N /%)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Žinios apie gamtą yra labai reikalingos ir naudingos.	22/100	–	–
Aplinka yra svarbus faktorius, daranti įtaką žmogaus sveikatai ir gyvenimo kokybei.	20/90,9	2/9,1	–
Gamtinė aplinka padeda sukurti teigiamas emocijas.	18/81,8	4/18,2	–
Gamta padeda žmogui išgyventi.	19/86,4	3/13,6	–
Gamtinė aplinka svarbi žmogaus fizinei, psichinei sveikatai.	20/90,9	2/9,1	–
Tinkama gamtinė aplinka skatina kūrybiškumą.	16/72,7	6/27,3	–
Gamtinės aplinkos svarba atitolusi – darosi svarbesnis virtualus pasaulis.	11/50	10/45,5	1/4,5

Iš lentelės matyti, kad ekspertų požiūris į gamtinės aplinkos svarbą labai panašus. Ikimokyklinėse įstaigose dirbantys ekspertai iš dalies arba visiškai sutinka, jog tai svarbu žmogaus fizinei, psichinei sveikatai, gyvenimo kokybei, teigiamų savybių formavimui. Nuomonės ryškiau išsiskyrė tik dėl teiginio apie gamtinės aplinkos svarbos atitolimą. 50% respondentų sutinka, kad svarbesnis šiandien tampa virtualus pasaulis, tačiau 45,5 % su šiuo teiginiu sutinka tik iš dalies ir 4,5% nesutinka. Galima daryti apibendrintą išvadą, jog gamtinė aplinka žmogaus gyvenime svarbi.

Išanalizuotos nuomonės apie gamtinę aplinką vėl pateiktos ekspertams vertinti. Pastarieji iš pateikto sąrašo išskyrė penkis reikšmingiausius teiginius (7 lentelė). Apibendrinti ekspertų vertinimai suranguoti.

7 lentelė

Nuomonės apie ikimokyklinių įstaigų gamtinę aplinką (pagal apibendrintus ekspertų vertinimus, N).

Teiginiai	N
Svarbus vaiko iš namų „atsineštas“ žinių bagažas (1)*	19
Materialinių resursų trūkumas – rimtas trukdys kurti aplinką (2)	18
Modernėjantis ugdymas užgožia „žemiškus“ dalykus (3)	14
Įstaigos įsikūrusios labai nevienodomis geografinėmis sąlygomis(4)	10
Gamtinė aplinka atnaujinama ar kuriama labai nežymiai (4)	10
Ikimokyklinėje įstaigoje neįmanoma sukurti tikroviškos, autentiškos gamtinės aplinkos (5)	9

*(1) – rangas

Daugumos ekspertų nuomone, gamtinei aplinkai suvokti svarbus iš namų „atsineštas“ žinių bagažas, tai patvirtina A.Rauckienės (1994) tyrime iškelta hipotezė: jei vaikus gamtinė aplinka supa tik darželyje, bet nebus paisoma šeimoje įgytos patirties, tai sunku ugdyti reikiamus gamtos pažinimo pradmenis, vientisą jos suvokimą. Vaikui reikalinga aplinka, kuri atspindėtų gamtos pažinimą įvairiose socialinėse terpėse. Didelė dalis ekspertų mano, kad gamtinės aplinkos kūrimui trukdo materialinių resursų trūkumas.

Tikrai, daugelyje respublikos darželių skurdu žiūrėti į gamtinę aplinką. Kaip senovės relikvijos kiemuose stovi metaliniai „žaidimai“, vienas kitas gėlynėlis, kaip būtinybė – didžiulės, atskiros kiekvienai grupei pavėsinės ir pan. Pačiose grupėse dažniau rasime žaislų margumyną, nei rimtas priemonės tyrinėjimui, eksperimentavimui ar pan. Jei yra, tai tik vargiai po vieną tų, kurių reikalauja priemonių sąrašas (ekspertės N komentaras).

Kaip trukdys įvardijamas ir ikimokyklinėse ugdymo įstaigose modernėjantis ugdymas. Beveik pusė visų tyrime dalyvavusių ekspertų įsitikinę, jog gamtinė aplinka čia atnaujinama ir kuriama labai nežymiai, be to, įtakos turi ir tai, jog ikimokyklinės ugdymo įstaigos įsikūrusios labai nevienodomis gamtinėmis sąlygomis. Dalis ekspertų mano, kad ikimokyklinėje įstaigoje neįmanoma sukurti tikroviškos gamtinės aplinkos.

Išanalizavus veiksnius, trukdančius gamtinės aplinkos sukūrimui ir pasiūlymus dėl gamtinės aplinkos kūrimo įstaigose, jie vėl buvo pateikti ekspertams vertinti. Apibendrinti penki ekspertų išskirti reikšmingiausi teiginiai buvo suranguoti (8, 9 lentelės).

8 lentelė

Nuomonės apie veiksnius, trukdančius sukurti gamtinę aplinką (pagal apibendrintus ekspertų vertinimus, N).

Teiginiai	N
Riboti materialiniai resursai (1)*	19
Apribojimai iš šalies (savivaldybių lėšos, higienos specialistų reikalavimai ir kt.) (2)	14
Ribotos erdvės galimybės (3)	13
Beveik neskelbiami projektai, kuriais būtų galima kurti palankesnę gamtinę aplinką (4)	12
Gyvenimo tempai „gesina“ norą ir užsidegimą kurti aplink save (5)	10

* (1) – rangas

Ekspertų teigimu, ikimokyklinių įstaigų gamtinę aplinką trukdo kurti tiek išoriniai veiksniai: erdvė, resursai, reikalavimai ir apribojimai, menkas aukštesniųjų instancijų dėmesys (neskelbiami projektai), tiek vidiniai: atsainus ar pesimistinis pačių pedagogų požiūris. Didžioji dauguma tvirtina, jog riboti materialiniai resursai – didžiausias trukdys.

Varžo įvairiausi suvaržymai ir reikalavimai „iš aukščiau“, pvz., mūsų darželyje (tiek ir kituose) neleidžiama laikyti gyvūnėlių grupėse. Turime kontingentą tėvų, kurie pyksta, jei vaikams reikia kažką dirbti – bandymų lysvelėse jie norėtų pasikapstyti, tačiau... Primityvu, tačiau tokia realybė – negalime pažeisti vaiko teisių (gal tėvų?..). Jau nuo pavasario nebeleidžiama vykti į atvirus gamtos objektus: gali užpulti erkės, gal nenusaugosim vaikų – susižeis ir t. t. Be to, didžiausias suvaržymas – lėšų ribojimas. Norint savame darželyje sukurti palankią gamtinę aplinką, reikia daugybės lėšų (ekspertės N komentaras).

9 lentelė

Nuomonės ir rekomendacijos dėl ikimokyklinėse įstaigose kuriamos gamtinės aplinkos (pagal apibendrintus ekspertų vertinimus, N).

Teiginiai	N
Pereiti nuo atskirų nesusietų priemonių vykdymo prie sistemos vientisos gamtamokslinės politikos kūrimo (1)*	18
Būtinai saviti ir įvairūs vaikų įtraukimo į veiklą metodai (2)	17
Kuriant savitas ikimokyklinio ugdymo programas, papildyti jas regionui būdinga medžiaga, priemonėmis (3)	16
Būtinai nuolatinis ryšys su aukštesne mokymosi pakopa – mokykla. Bendri tyrimai išryškina ugdymo(si) spragas (4)	15
Pedagogų kompetencijos kėlimui – profesionalūs kursai ir seminarai ar kita tobulinimosi forma (5)	13

* (1) – rangas

Ekspertų teigimu, atskiros, nesusietos priemonės, taikomos kurti gamtinę aplinką, neduoda reikiamo rezultato, todėl beveik vieningai pasisakoma už sistemintos, vientisos gamtamokslinės politikos kūrimą. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627, nuo 2007 m. rugsėjo 1 d. švietimo teikėjai vykdo ikimokyklinio ugdymo programas, parengtas pagal Ikimokyklinio ugdymo kriterijų aprašą. Pastarajame teigiama, kad kiekviena ikimokyklinė įstaiga, atsižvelgdama į regiono savitumus, pagal kompetencijas arba pasirinktą pedagoginę sistemą numatys ugdymo turinį. Daugiau nei 77% ekspertų mano, kad šis savitų programų kūrimas leistų jas papildyti atskiriems regionams būdinga gamtinės aplinkos medžiaga ir priemonėmis, be to, būtų kuriami saviti ir įvairūs įtraukimo į veiklą metodai. Daugiau nei 68% ekspertų kaip gamtinės aplinkos kūrimo perspektyvą mato nuolatinį ryšį su aukštesne mokymosi pakopa – pradine ar pagrindine mokykla. Bendri tyrimai, situacijos analizė išryškina ugdymo standartų reikalavimuose keliamų uždavinių spragas, o tai sudaro prielaidas ugdymo(si) aplinkos tobulinimui. 59% ekspertų mano, kad būtina kelti pedagogų kvalifikaciją, nes pastarieji tebėra blogai pasiruošę kurti naujas programas bei menkai susipažinę su gamtamokslinio išsilavinimo standartais.

Trečias tyrimo etapas

Trečias *Delphi* tyrimo etapas organizuotas, siekiant pateikti ekspertams ankstesnių dviejų etapų medžiagos analizės ir apibendrinimo rezultatus. Turint mintyje tai, jog ekspertų vertinimų nereikėjo sieti nei su konkrečia įstaiga, nei su asmenine veikla ar patirtimi, šiame etape buvo prašoma susipažinti ir pakomentuoti aukščiau minėtus rezultatus. Trečiame tyrimo etape ekspertai nepateikė papildomų komentarų.

10 lentelė

Nuomonės apie ikimokyklinių įstaigų gamtinę aplinką (apibendrintos svarbiausios, daugiausia ekspertų balsų surinkusios nuomonės, išdėstytos svarbos tvarka iš viršaus į apačią).

Teiginiai	Komentarai
Svarbus vaiko iš namų „atsineštas“ žinių bagažas	<ul style="list-style-type: none"> • Paprastai jis labai nevienodas. Tėvai dažnai linkę visą vaiko ugdymą perduoti pedagogams. • Tai tikrai labai svarbu. Tačiau ritmingame gyvenime tėvai nebeturi laiko tam „bagažui“ papildyti. Aiškiai juntame skirtumą tarp vaikų. • Be abejo, namų aplinka bei darželio gamtinė aplinka labai skirtinga. Būtinai vaiko žinių „bagažas“ iš namų – tai leidžia individualizuoti vaikų veiklą.
Materialinių resursų trūkumas – rimtas trukdys kurti aplinką	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkai tvarkyti visiškai neskiriama lėšų. • Senoji ikimokyklinių įstaigų aplinka reikalauja atnaujinimo, tačiau lėšų stygius stabdo bet kokių naujovių diegimą, priemonių atnaujinimą. • Jokių abejonių dėl to nekyla.
Modernėjantis ugdymas užgožia „žemiškus“ dalykus	<ul style="list-style-type: none"> • Kaita kažkodėl dažniausiai suprantama kaip kompiuterizuotų programų diegimas. • Šiuolaikinių technologijų diegimas – puiku, tačiau tuo pat metu suprantame, kaip tai didina atotrūkį tarp vaiko ir natūralios aplinkos, jos pažinimo. • Dažnai perlenkiame lazda, stengdamiesi įbrukti ugdytiniais nepatikrintą Vakarų patirtį.
Įstaigos įsikūrusios labai nevienodomis geografinėmis sąlygomis	<ul style="list-style-type: none"> • Tai svarbi prielaida gamtinei aplinkai kurti. • Miesto ir provincijos darželis turi nevienodas sąlygas gamtinei aplinkai kurti. • Tiesa, tačiau tai sudaro galimybes susikurti unikalią, tik tam darželiui būdingą gamtinę aplinką.

Gamtinė aplinka atnaujinama ar kuriama labai nežymiai	<ul style="list-style-type: none"> • Ir vėlgi – tam trūksta lėšų. Gamtinės aplinkos kūrimui savivaldybė iš biudžeto lėšų neskiria ir neplanuoja skirti. • Motyvuojama lėšų trūkumu. Vengiama atnaujinimo dėl daugybės biurokratinų barjerų, pasilikant prie senosios ir kartais tikrai labai varganos gamtinės aplinkos.
---	--

Ekspertai sutiko su esamos situacijos vertinimu, pažymėdami, jog šiandieninė gamtinės aplinkos padėtis tikrai kelia nerimą. Vienu svarbiausių šios situacijos veiksnių įvardijamas lėšų trūkumas. Pripažįstama, kad vaiko iš namų atsineštos žinios leidžia individualizuoti vaikų veiklą, tačiau tuo pat metu išsakomas nerimas dėl modernėjančio ugdymo, didinančio atotrūkį tarp vaiko ir natūralios aplinkos. Taip pat pastebėta, kad patogesnėje geografiniu atžvilgiu vietoje įsikūrusios ikimokyklinės ugdymo įstaigos turi geresnes sąlygas kurti gamtinę aplinką, tačiau tuo nepasinaudojama arba pasinaudojama nežymiai, motyvuojant lėšų stygiumi arba kitomis biurokratinėmis kliūtėmis.

Komentuodami gamtinės aplinkos sukūrimą trukdančius veiksnius, ekspertai nebuvo konkretūs dėl apribojimų iš šalies. Atkreipiamas dėmesys į ribotas erdvės galimybes, kas šiandien dažnai perpildytose ikimokyklinėse įstaigose trukdo ugdymo kokybei. Komentuodami ribotas erdvės galimybes kaip veiksni, trukdantį kurti gamtinę aplinką, ekspertai akcentuoja didžiulę jo reikšmę. Šalia minimo lėšų ir pedagogų motyvacijos trūkumo, ekspertai pabrėžia projektų, kuriais galima būtų užtikrinti gamtinės aplinkos atnaujinimą, svarbą. Išsakyta ekspertų nuomonė leidžia teigti, jog tarp ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogų trūksta informacijos apie skelbiamus projektus.

11 lentelė

Pasiūlymai, rekomendacijos dėl ikimokyklinėse įstaigose kuriamos gamtinės aplinkos (išskirti svarbiausi, didžiausią ekspertų pritarimą turintys pasiūlymai, išdėstyti svarbos tvarka iš viršaus į apačią).

Teiginiai	Komentarai
Pereiti nuo atskirų nesusietų priemonių vykdymo prie sisteminios vientisos gamtamokslinės politikos kūrimo	<ul style="list-style-type: none"> • Įstatymai, programos ar kiti dokumentai „iš aukščiau“ dažnai tiesiog prasilenkia su realia tikrove. • Gamtamokslinio ugdymo plėtojimas šiandien nėra prioritetas ikimokyklinių įstaigų uždavinyje. • Kol kas ikimokyklinėms įstaigoms tai panašu į utopiją.
Būtinai saviti ir įvairūs vaikų įtraukimo į veiklą metodai	<ul style="list-style-type: none"> • Tai labai svarbu tiek kuriant gamtinę aplinką, tiek kitose ikimokyklinio ugdymo srityse. • Ar beįmanoma sukurti ką nors labai savito ir neregėto?
Kuriant savitas ikimokyklinio ugdymo programas, papildyti jas regionui būdinga medžiaga, priemonėmis	<ul style="list-style-type: none"> • Būtų puiku. Dabar darželiai turi tam realias galimybes. • Gera mintis. Savos programos kūrimas – dar naujovė, tad reikalauja tobulinimo.
Būtinai nuolatinis ryšys su aukštesne mokymosi pakopa – mokykla. Bendri tyrimai išryškina ugdymo(si) spragas	<ul style="list-style-type: none"> • Tai svarbu, tačiau dažnai susiduriama su papildomo apmokėjimo problema. • Labai svarbu. Atvirai atskleidus ugdymo spragas, galima tikėtis geresnių rezultatų ateityje. Mokykla ir darželis turėtų abipusę naudą. • Nekontaktuojama dėl didelės vaikų migracijos. Tokie tyrimai būtų įdomūs ir prasmingi abiem ugdymo įstaigoms.
Pedagogų kompetencijai kelti – profesionalūs kursai ir seminarai	<ul style="list-style-type: none"> • Kursų ir seminarų neužtenka. Būtinai vidiniai motyvai. Lankyti kursai nepateisina lūkesčių. • Tobulėjimas pedagogams būtinas, tačiau tik profesionalus. Ne-

narai ar kita tobulinimosi forma	syk nusivilta tiek PPRC, tiek kitose vietose organizuojamais tobulinimosi kursais. Gamtamoksline tema jų beveik nebūna. <ul style="list-style-type: none"> • Būtina organizuoti kursus, seminarus pedagogams. Jie turėtų būti ne trumpalaikiai ir organizuojami profesionalių lektorių.
----------------------------------	--

Komentuodami apibendrintas rekomendacijas, ekspertai atkreipia dėmesį į tai, kad gamtinės aplinkos kūrimas nėra prioritetas ikimokyklinių įstaigų uždavinys, tačiau tuo pat metu daug tikisi iš šiandieninio ikimokyklinio ugdymo programų modeliavimo. Savitų programų kūrimas ir papildymas regionui būdinga medžiaga, ekspertų nuomone, sudarytų realias galimybes atsigręžti į aktyvesnę įvardintos problemos sprendimą. Siūloma palaikyti glaudų ryšį su aukštesne mokymosi pakopa – mokykla, kas laiduotų dėl gamtinės aplinkos situacijos atsiradusių ugdymo(si) spragų šalinimą. Tarp dalyvavusių tyrimo ekspertų vyrauja neigiama nuomonė apie pedagogams organizuojamus kvalifikacijos kėlimo kursus. Apgailstaujama dėl tobulinimosi gamtamoksline tema kursų ir seminarų trūkumo bei jų profesionalumo stygiaus.

Diskusija

Šiandien savų ikimokyklinio ugdymo programų modeliavimas leidžia įstaigoms pasirinkti ugdymo kryptis, kurios leistų orientuotis į vaiko asmenybę, pastebėti jo saviraiškos formas, norą užkariauti aplinkinį pasaulį. Šiuolaikiniai vaikai auga neatsiejami nuo visuomenės ir kartu individualūs. Jų raidą lemia aplinka ir aplinkiniai; suaugusieji perduoda jiems žinias, tačiau vaikai įgyja ir savos patirties, daug ką išmėgindami patys, lavindamiesi, žaisdami, dalindamiesi patirtimi vieni su kitais (Staerfeldt, Mathiasen, 1999).

Būtent šio tyrimo rezultatai ir rodo, kad ta patirtis įgyjama tinkamai organizuotoje aplinkoje. Ne visada pagrindinis vaidmuo turi tekti tiesioginiam ugdymui ar net mokymui. Šiandieninėje ugdymo įstaigoje, siekiančioje ugdytinių gebėjimų penkių kompetencijų srityse, svarbu atsilipti į paties vaiko iniciatyvą. Leisti vaikui būti smalsiam ir veikliam, turėti neribotą saviraiškos galimybių, – vadinasi, užtikrinti tolesnę jo sugebėjimų ir asmenybės plėtrą. Šios nuostatos akcentuojamos ir analizuotuose Lietuvos švietimo dokumentuose.

Tyrimo metu nustatyta, kad gamtinės aplinkos, kaip rodiklio pažinimo kompetencijos esminiams gebėjimams pasiekti, kūrimas šiandien nėra prioritetas Lietuvos ikimokyklinių ugdymo įstaigų uždavinys. Ugdytojai sutinka su šiuo teiginiu, tačiau toks jų pozityvus požiūris turi tik nedidelę įtaką gamtinės aplinkos kūrimo idėjos nuosekliam taikymui bei reikšmingų sprendimų priėmimui. Ekspertų komentaruose ir išvadose stokojama ryžtingumo bei realių siūlymų gamtinės aplinkos atnaujinimo, kūrimo, plėtojimo perspektyvoms.

Akivaizdu, kad gamtinė aplinka svarbi vaikų pažinimo kompetencijos plėtotei. Šiandienos švietimo įstaigose ugdymo kokybė paprastai vertinama ugdymo turinio realizavimo aspektu. Be abejo, tai svarbu, tačiau ištis per mažai kalbama ir apie aplinką, laiduojančią gerus ugdymosi pasiekimus. Tikėtina, jog aukšties pažinimo kompetencijos pasiekimams įtaką daro ir socialinė aplinka, tėvų ugdomoji įtaka, pedagogo gebėjimas išvelgti ir suvokti visą su kompetencijų įgijimu susijusį pedagoginių problemų kontekstą, gebėjimas ieškoti galimybių jas spręsti.

Apibendrinant galima teigti, jog tyrimas padėjo išvelgti gamtinės aplinkos kūrimo ikimokyklinėse įstaigose siekius: aplinka neturi būti standartizuota, suvaržyta nurodymų ar erdvės apribojimų; jai kurti reikalingas eksperimentinių, motyvuotų pedagoginės plėtos darbo įgūdžių turintis pedagogas.

Išvados

Atlikus *Delphi* tyrimą, išryškėjo šie gamtinės aplinkos situacijos bei kaitos prognozių ikimokyklinėse įstaigose aspektai:

- ikimokyklinių ugdymo įstaigų ugdytojų požiūris į gamtinę aplinką bei jos kūrimą vaikų pažinimo kompetencijai ugdyti teigiamas;
- ugdytojų pozityvus požiūris turi tik nedidelę įtaką taikant gamtinės aplinkos nuoseklaus kūrimo idėją bei priimant reikšmingus sprendimus;
- gamtinės aplinkos sukūrimą ikimokyklinėse įstaigose stabdo išoriniai ir vidiniai veiksniai: skurdi materialinė bazė, sisteminės vientisos gamtamokslinės politikos stygius, vienpusiškas švietimo institucijų požiūris į šią sritį, silpni ryšiai su aukštesne ugdymo(si) pakopa – mokykla, žema pedagogo kompetencija gamtamokslinio ugdymo srityje, standartai ir programos;
- perėjimas nuo atskirų nesusietų priemonių vykdymo prie sisteminės vientisos gamtamokslinės politikos kūrimo sudarytų sąlygas sukurti gamtinę aplinką, orientuotą į vaiko pažinimo kompetencijos ugdymą ir plėtotę.

Literatūra

- Beresnevičienė D. (2003). *Jauno suaugusiojo psichologija*. Vilnius.
- Dreikurs R., Soltz V. (2004). *Laimingi vaikai. Iššūkis tėvams*. Vilnius.
- Gage N.L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius.
- Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai.
- Komenskis J. A. (1986). *Pedagogikos raštai. Komenskio pedagoginės idėjos*. Kaunas.
- Lamanauskas V. (2004). *Ugdymas: aksiomatinis ir sisteminis aspektai*. Vilnius.
- Lamanauskas V. (2003). *Natural science education in contemporary school*. Šiauliai.
- Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas (2003). CD; Vilnius.
- Plytnykienė D. (2002) Gamtos pažinimo įtaka vyresniojo ikimokyklinio amžiaus vaikų protinei raidai. Kn.: *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje* (VIII respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys). Šiauliai, p. 63–68.
- Priešmokyklinio amžiaus vaikų (5–6/7 m.) kokybiško ugdymo(si) veiksniai ir kriterijai. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm. [žiūrėta 2006-03-07].
- Priešmokyklinio ugdymo koncepcija. 2000.
- Priešmokyklinis ugdymas. Antra knyga. (2003). Straipsnių rinkinys. Vilnius.
- Rauckienė A. (1994). Ikimokyklinio amžiaus vaiko gamtinė aplinka ir jo sampratos apie gyvąją gamtą. *Pedagogika*, T. 30, p. 138-141.
- Staerfeldt E., Christian Rask Mathiasen (1999). *Pedagogika ir demokratija. Ugdomojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose*. Vilnius.
- Šiaulytienė D. Projektų metodas Prieiga per internetą: [http://www.menas.lt/01/4edu/pm/tyrimas GP.doc](http://www.menas.lt/01/4edu/pm/tyrimas_GP.doc). [žiūrėta 2006-05-11].
- Thoreau H.D. (1995). *Voldenas, arba gyvenimas miške*. Vilnius.
- Ženkuvienė V. (2005). Priešmokyklinio ugdymo turinio realizavimo būdai. Kn.: *Šiuolaikinis ugdymas: priešmokyklinukas, pradinukas, socialinė integracija* (Respublikinės teorinės ir praktinės konferencijos medžiaga). Šiauliai.
- Добренъков В.И., Кравченко А.И. (2004). *Методы социологического исследования*. Москва.

Summary

THE IMPORTANCE OF NATURAL ENVIRONMENT OF A PRESCHOOL INSTITUTION FOR THE DEVELOPMENT OF THE COGNITIVE COMPETENCY OF STUDENTS

Vincentas Lamanauskas¹, Alina Palionienė²

*Natural Science Education Research Centre, Šiauliai University, Lithuania¹
Kindergarten „Saulutė“, Pakruojis, Lithuania²*

The Relevance of the Research. In the general programmes/curricula and the Standards of Education of the School of General Education of Lithuania (2003) it is stated that “preschool, primary

and basic child education is considered as one of the most important priorities of contemporary education policy, as the basis for lifelong learning". Contemporary preschool education regulations are an aspiration to help a child to acquire competencies necessary for everyday life and successful education/self-education at school, the basis of which is the sum total of already possessed value attitudes, gained abilities and skills, and experience. It is not enough to call child's competencies an aspiration – it is important to attempt to "measure" them, and it is what has been emphasized in the present work. The importance of one of the competencies – the cognitive competency – is emphasized in Preschool Education Standards (2003). The straightest way to the development of child's cognitive competency is the formation of natural environment in a preschool institution. Cognitive psychology considers permanent investigation of environment as one of the most important factors of the development of child personality. In contemporary reformed nursery school the investigation activity, its importance, significance, functionality, relations between natural environment and the cognitive competency is little or almost not investigated area. **The object of research** - the importance of natural environment for the development of the cognitive competency. **The aim of research** - to analyze what kind of importance natural environment of a preschool institution has for the development of the cognitive competency.

The Methodology. J. A. Comenius, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi suggested naturality/nature as the example or means to cognize and investigate the world. In order to collect the data about the importance of natural environment for the development of the cognitive competency, in the work the reference has been made to J. Bruner's theory of cognitive development. In modern cognitive conception of learning it is stated that only by investigating cognitive processes we may better perceive the behaviour of a person himself/herself. For the evolution of the development of cognition natural environment is important and closest to a child because there sensory abilities may develop.

Results of research. Educators of preschool educational institutions positively evaluate value of a natural environment for formation of the cognitive competence. On the other hand it is not the main limiting factor. Experts understand essence and value of updating and formation of natural environment in preschool education institutions. Change of a situation is interfered by poor material resources, the low competence of preschool educators (teachers) in the field of natural science education, inadequate programs and standards. 68 percent of experts consider, that it is very important to establish close communications with a following level of education – primary and basic (lower secondary) school. In opinion of 59 percent of experts it is very important constant improvement of professional competence (skills) of teachers of preschool education. Half of experts (50%) recognize that virtual, instead of the natural environment today prevails. It is established, that in opinion of the majority of experts (72, 7%) the natural environment of preschool education institutions is artificial and limited.

Key words: natural environment, preschool education cognitive competency.

Received 10 January 2008; accepted 21 August 2008

Prof. dr. Vincentas Lamanuskas,
Natural Science Education Research Centre,
University of Siauliai, P. Visinskio Street
25-119, LT-76351 Siauliai, Lithuania
E-Mail: v.lamanuskas@ef.su.lt
Website: <http://www.gutc.su.lt>

Mgr. Alina Palionienė
Vaikų lopšelis – darželis „Saulutė“
Vilniaus Str.28, Pakruojis, LT-83182 Lithuania
E-mail: alinapalioniene@yahoo.com